PRACE NAUKOWE AKADEMII EKONOMICZNEJ WE WROCŁAWIU
Nr 1074 — 2005
Gospodarka turystyczna
Turystyka i gospodarka turystyczna w Polsce na tle procesów integracji w Europie
Euroregionalizacja. Konkurencyjność. Marketing

Beata Meyer
Uniwersytet Szczeciński

STEROWANIE ROZWOJEM POD PRESJĄ FUNKCJI DOMINUJĄCEJ A KONKURENCYJNOŚĆ REGIONU

Funkcjonowanie regionów recepcji turystycznej jest zdeterminowane przez działalność związaną z obsługą ruchu turystycznego. Sterowanie rozwojem tego typu obszarów wymaga uwzględnienia dualizmu ich działania wynikającego z wysokiego poziomu sezonowości zjawisk turystycznych. Podejmowane działania powinny zapewniać zarówno właściwe warunki funkcjonowania elementów budujących system przez cały rok, jak i wysoką pozycję konkurencyjną regionu.

1. Wstęp

W regionach atrakcyjnych turystycznie, w których stale zwiększa się liczba turystów, szybko następuje zdominowanie innych dziedzin gospodarki przez turystykę. Wówczas priorytety rozwoju regionu są ustalane pod presją funkcji dominującej, czyli turystyki. Istotne jest, aby uwzględniały one wszechstronny rozwój regionu, zapewniający mu wysoką pozycję konkurencyjną. Jest to możliwe w przypadku właściwego wykorzystania narzędzi sterowania rozwojem przez samorządy regionalne i lokalne odpowiedzialne za funkcjonowanie i rozwój jednostek terytorialnych. Celem niniejszego opracowania jest wskazanie związków między specyfiką funkcjonowania regionów recepcji turystycznej i decyzjami podejmowanymi w procesie sterowania ich rozwojem a pozycją konkurencyjną regionu.

2. Sterowanie rozwojem lokalnym pod presją funkcji dominującej

Termin „sterowanie" powstał na gruncie cybernetyki, ale przyjęto go również w naukach ekonomicznych, technicznych i przyrodniczych. Sterowanie oznacza „oddziaływanie na określony układ (system) służące do zapewnienia jego zachowania się w żądany sposób" [4, s. 49]. W przypadku terytorialnego systemu społecznego sterowanie jest rozumiane jako oddziaływanie na elementy systemu w taki sposób, aby „na wyjściu" zostały osiągnięte określone parametry. Oznacza to, że sterowanie jest procesem celowym, mającym na celu wymuszenie określonych zachowań uczestników życia społecznego i gospodarczego, których efektem jest osiągnięcie założonego stanu systemu w określonym czasie. Celem sterowania jest stworzenie takich warunków, w których uczestnicy życia społeczno-gospodarczego na danym obszarze będą podejmowali działania sprzyjające osiągnięciu określonego poziomu rozwoju i profilu gospodarczego obszaru. Jednocześnie warunki te powinny stanowić barierę dla zachowań niepożądanych (czyli niezgodnych z przyjętymi założeniami), w odniesieniu zarówno do lokalizacji przestrzennej, jak i do typu działalności.

Sterowanie można także traktować jako trzecią z faz polityki przestrzennej w skali lokalnej, następującą po określeniu celów oraz opracowaniu i przyjęciu strategii. Podejmowanie na tej podstawie działań powodujących realne zmiany w strukturze lub funkcjonowaniu danego systemu terytorialnego, mające służyć realizacji założonych celów określane jest jako sterowanie rozwojem [6, s. 95].

3. Sezonowa zmienność funkcjonowania obszarów recepcji turystycznej

W obszarach, gdzie turystyka jest dominującym sektorem gospodarki, całość przestrzeni ekonomicznej wraz z budującym ją systemem społeczno-gospodarczym w bezpośredni sposób jest uzależniona od działalności turystycznej. Skala tego uzależnienia jest tym większa, im wyższy jest poziom atrakcyjności turystycznej obszaru, która wyraża się zarówno wysoką rangą walorów turystycznych, jak i dużym natężeniem infrastruktury turystycznej i paraturystycznej. Wielkość ruchu turystycznego i konieczność jego obsługi powoduje eliminowanie z przestrzeni ekonomicznej funkcji nie związanych z turystyką. A im jest ich mniej, tym większy jest wpływ turystyki na funkcjonowanie systemu społeczno-ekonomicznego. Znaczenie turystyki wzra-

sta w przypadku obszarów (i jednostek osadniczych) małych, w których brak jest warunków do efektywnego prowadzenia działalności innego rodzaju. Tego typu obszary łatwo ulegają dominacji turystyki i staje się ona wówczas jedynym czynnikiem decydującym o sposobie działania systemu społeczno-gospodarczego.

W przypadku gdy działalność turystyczna ma charakter typowo sezonowy, jej oddziaływanie na lokalny system społeczno-gospodarczy intensyfikuje się i powoduje stworzenie dwóch poziomów funkcjonowania lokalnego systemu społecznego. Pierwszy poziom to elementy systemu konieczne do prawidłowego działania struktur gospodarczych i społecznych przez cały rok, poziom drugi zaś to elementy niezbędne do obsługi ruchu turystycznego w sezonie turystycznym.

Ze względu na sezonową zmienność liczby i rodzaju elementów budujących lokalny system społeczno-gospodarczy, zwłaszcza elementów czynnych, nadrzędną regułą określającą funkcjonowanie regionów recepcji turystycznej jest dualizm wyrażający się przez diametralnie różne warunki i zasady funkcjonowania lokalnych systemów w okresie sezonu turystycznego i poza nim.

Przez cały rok należy zapewnić ludności miejscowej właściwe warunki życia i pracy, przy jednoczesnym zachowaniu równowagi ekologicznej w środowisku przyrodniczym regionu oraz utrzymaniu całorocznej infrastruktury turystycznej. W sezonie turystycznym zaś, przy wielokrotnym zwiększeniu liczby osób przebywających w regionie recepcji turystycznej oraz działających podmiotów gospodarczych, na całoroczne potrzeby ludności stałej nakładają się potrzeby turystów oraz jednostek obsługujących ruch turystyczny. Oprócz nich do koniecznych działań w okresie sezonu turystycznego należy również intensyfikacja ochrony środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem walorów turystycznych, niezbędna ze względu na zagrożenie stwarzane przez dużą liczbę osób odwiedzających obszar.

Sezonowa zmienność funkcjonowania regionów recepcji turystycznej wymusza również dualizm działań samorządu lokalnego, którego rola i zadania zmieniają się w ciągu roku. Przez cały rok samorząd jest zobowiązany dbać o lokalne systemy społeczny, gospodarczy i przyrodniczy, realizując założenia przyjętej polityki gospodarczej (w tym finansowej) i przestrzennej. W przypadku gdy funkcja turystyczna ma charakter dominujący, w okresie poprzedzającym sezon turystyczny decyzje i działania samorządu (uwzględniając potrzeby lokalnego systemu terytorialnego) powinny zmierzać w kierunku przygotowania systemu społeczno-gospodarczego do przyjęcia określonej liczby spodziewanych turystów. Z drugiej strony dzia-

łania samorządu powinny stwarzać przyjazny klimat dla przedsiębiorców zainteresowanych obsługą ruchu turystycznego. W szeroko pojętym interesie lokalnego samorządu leżą także współuczestniczenie w budowie produktu turystycznego obszaru, wykreowanie jego marki oraz promocja, mające na celu przyciągnięcie turystów. W okresie sezonu turystycznego podstawowe zadania samorządu skupiają się na: utrzymaniu równowagi pomiędzy potrzebami ludności miejscowej i przyjezdnej, kontroli zmian w środowisku spowodowanych przez ruch turystyczny i jego obsługę (oraz ewentualnym natychmiastowym przeciwdziałaniu degradacji środowiska, a zwłaszcza walorów turystycznych), a także koordynacji działań podejmowanych w regionie w związku z obsługą ruchu turystycznego oraz promocji regionu.

4. Sterowanie rozwojem a konkurencyjność regionu

Sterowanie rozwojem regionu w warunkach dominacji funkcji turystycznej wymaga wykorzystania wszelkiego rodzaju możliwości, którymi w procesie sterowania rozwojem dysponują władze lokalne, określanych mianem narzędzi (instrumentów) oddziaływania [5, s. 1]. Ich zastosowanie powinno stworzyć taki klimat dla wszelkiej podejmowanej działalności, w którym cząstkowe interesy podmiotów życia społeczno-gospodarczego gminy zostaną podporządkowane interesowi społeczności lokalnych (ogólnospołecznemu), przy obopólnym zadowoleniu. W interesie samorządu lokalnego leży stworzenie takich możliwości, które przyciągną działania przyczyniające się do realizacji założonych wcześniej planów, a dodatkowo ich realizacja, poza korzyściami indywidualnymi, spowoduje osiągnięcie maksymalnego efektu lokalnego.

W przypadku sterowania rozwojem pod presją funkcji dominującej, którą jest turystyka, podstawowe założenia wyjściowe przyjmują, że dla danego terytorialnego systemu społecznego turystyka jest najważniejszym czynnikiem stymulującym rozwój gospodarczy, pozostałe zaś sektory i dziedziny gospodarki są obszarami wspomagającymi rozwój gospodarki turystycznej [2, s. 53].

Perspektywicznym celem rozwoju jest osiągnięcie przewagi konkurencyjnej nad innymi obszarami o podobnym profilu działalności. Przyjmuje się, że za miarę wzrostu zdolności konkurencyjnej należy uznawać nie tyle poprawę pozycji konkurencyjnej jednostek, ile umiejętność takiego ukształtowania swojej struktury gospodarczej, która długookresowo gwa-

rantuje efektywny, korzystny rozwój, zabezpieczający wysoki poziom dochodów realnych [1, s. 60]. W przypadku regionów turystycznych konkurencja dotyczy m.in. rywalizacji mającej na celu przyciągnięcie jak największej liczby turystów na dany obszar. Rywalizacja pomiędzy regionami dotyczy również przyciągania inwestycji (prywatnych przedsiębiorców, organizacji gospodarczych), pozyskiwania subwencji i innych form wsparcia z budżetu centralnego (czy też rządowych gwarancji dla kredytowania przez banki komercyjne różnych operacji w regionach), pozyskiwania środków pomocowych Unii Europejskiej i innych organizacji międzynarodowych [7, s. 49]. Sprzyja to tworzeniu atrakcyjnego produktu turystycznego oraz skuteczności jego promocji i dystrybucji, powodujących, że potencjalny turysta spośród ofert istniejących na rynku turystycznym wybiera właśnie ten, a nie inny region. Istotne znaczenie ma także wizerunek, jaki kreują regiony, wykorzystując posiadane atuty. Jeśli jest on niekorzystny (nawet bez przyczyn obiektywnych), to pozycja konkurencyjna regionu słabnie. Proces tworzenia i oferowania produktu turystycznego obszaru wymaga działań prowadzonych przez wiele różnych podmiotów, rozproszonych przestrzennie i działających na różnych poziomach i płaszczyznach społeczno-gospodarczych. Skuteczność tego działania jest determinowana przez sprawną koordynację i stymulowanie warunków współpracy pomiędzy indywidualnymi podmiotami, która w podstawowej mierze pozostaje w gestii samorządu lokalnego, odpowiedzialnego za planowanie (długo- i krótkookresowe), tworzenie budżetów zadaniowych, a także kontrolę i ocenę efektywności inwestycji [3]. Istotnym elementem wspomagającym może być działalność lokalnych organizacji turystycznych, które na zasadzie dobrowolności zrzeszają przedstawicieli branży turystycznej, samorządu terytorialnego i organizacji, a także osoby zainteresowane rozwojem turystyki w regionie oraz menedżerów turystyki funkcjonujących w takich strukturach [2, s. 116].

5. Podsumowanie

Zapewnienie wysokiej konkurencyjności regionu w warunkach dominacji funkcji turystycznej wymaga sprawnego sterowania rozwojem przy wykorzystaniu wszystkich dostępnych narzędzi: planistycznych, prawnych, ekonomicznych, marketingowych, informacyjnych. Ze względu na stałość lokalizacji regionu w przestrzeni i brak mobilności walorów turystycznych bardzo istotne staje się tworzenie konkurencyjnych korzyści zewnętrznych (np. przez poprawę walorów użytkowych) pozwalające przyciągnąć mo-

bilne czynniki wzrostu i elementy dynamizujące procesy rozwojowe. Niezbędne jest więc wykształcenie i implementacja bardziej skutecznych metod sterowania i zarządzania w układach terytorialnych.

Literatura

[1] Klamut M., Pasella E., *Podnoszenie poziomu konkurencyjności regionów*, [w:] *Konkurencyjność regionów*, red. M. Klamut, AE, Wrocław 1999.

[2] Kornak A., Rapacz A., *Zarządzanie turystyką i jej podmiotami w miejscowości i regionie*, AE, Wrocław 2001.

[3] Kulas-Klimaszewska J., Krukowski K., *Rola samorządu terytorialnego w kształtowaniu przewagi konkurencyjnej regionu*, Olsztyn 1999.

[4] *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 6, Warszawa 1997.

[5] Patrzałek L., *Narzędzia oddziaływania samorządów terytorialnych na rozwój lokalny i regionalny*, „Samorząd Terytorialny" 1996 nr 5.

[6] Regulski J., *Elementy teorii polityki urbanistycznej*, [w:] *Miasto i jego władze. Studia nad ekonomiczną teorią rozwoju miast*, red., J. Regulski, Ossolineum, Wrocław 1984.

[7] Winiarski B., *Czynniki konkurencyjności regionów*, [w:] *Konkurencyjność regionów*, red. M. Klamut, AE, Wrocław 1999.

DEVELOPMENT STEERING UNDER THE DOMINANT FUNCTION PRESSURE VS. THE REGION'S COMPETITIVENESS

Summary

Seasonal variability of functioning of tourist reception regions determines the work of the local autonomy, which objectives and tasks varies during the year. The steering of the region aim is to establish such conditions, in which the participants of the economic and social life will handle in a way which supports achieving the defined level of regional development and economical profile of the region. Local autonomy's interest is to create suitable conditions and to incentive the activities which support the defined local aim. The long-term target is to get the competitive advantage over the similar regions.